

doi: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2018.02.092>

УДК 339.56(477)

С.О. ІЩУК, д-р екон. наук, професор, завідувач відділу розвитку виробничої сфери регіону та інвестицій

ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України», Львів, Україна

 orcid.org/0000-0002-3698-9039

РЕЙТИНГУВАННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЗА РІВНЕМ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПРОМИСЛОВОСТІ

Ключові слова: промислова продукція, виробництво, експорт, інвестиції, інновації, ефективність.

На основі авторського методичного підходу проведено оцінювання рівня конкурентних переваг промислового сектору національної економіки (у розрізі областей) крізь призму активності та ефективності його функціонування. Побудовано рейтинг регіонів України за значеннями інтегрального індексу конкурентоспроможності промисловості. Визначено ключові тенденції розвитку вітчизняного промислового виробництва у регіональному вимірі.

Вступ. Проблеми функціонування промислового сектору національної економіки негативно впливають на рівень його конкурентоспроможності. Як наслідок, промислова продукція більшості вітчизняних товаровиробників є неконкурентною на зовнішніх ринках, а із поглибленням інтеграційних процесів, із запровадженням зон вільної торгівлі, зокрема із державами — членами Європейського Союзу та іншими країнами може втратити і значну частку внутрішнього ринку через низькі якісні та цінові параметри. Звідси витікає актуальність проблематики проведення оцінки показників стану та результатів функціонування промислового сектору економіки України задля визначення перспектив подальшого розвитку у конкурентному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомим є внесок у розвиток теорії конкурентоспроможності науково-дослідних груп М. Портера (M. Porter) [1, 2] і Дж. Даннінга (J. Dunning) [3, 4]. В Україні ґрунтовні оцінки конкурентоспроможності секторів економіки в умовах глобалізації, інтернаціоналізації та міжнародної конкуренції проведені групою дослідників Інституту економіки і прогнозування НАН України під керівництвом академіка НАН України В.М. Гейця [5—7]. Водночас, з огляду на масштабність та неоднорідність промислового сектору національної економіки, він потребує поглиблених досліджень у регіональному вимірі, надто в умовах переходу до інноваційної моделі розвитку, проголошеної урядом.

Мета статті — оцінювання активності та ефективності функціонування промислового сектору економіки регіонів України і побудова рейтингу останніх за рівнем конкурентних переваг промисловості.

Результати дослідження. Згідно з авторським трактуванням, конкурентоспроможність промислового сектору економіки — це його перманентна здатність витримувати конкуренцію унаслідок наявності відповідного потенціалу за умови досягнення високого рівня ефективності функціонування. Індикаторами рівня реалізації конкурентного потенціалу промисловості є результати (виражені абсолютними та відносними показниками) її функціонування. Місце країни (чи регіону) серед конкурентів за цими показниками відображає рівень фактичної конкурентоспроможності або *конкурентності* промислового сектору економіки. Конкурентність (досягнення високих конкурентних позицій) обумовлюється наявністю певних переваг. Ці переваги, з одного боку, є умовами забезпечення конкурентності, а з іншого — її ознаками (результатами). До конкурентних переваг промислового сектору економіки відносимо *активність* (виробничу, експортну, інвестиційну, капітальну та інноваційну) і *ефективність* (ресурсну та економічну) функціонування суб'єктів промислової діяльності.

Для детальної характеристики кожної з виділених конкурентних переваг промисловості регіонів України сформовано відповідну систему показників (табл. 1). Шляхом нормування значень розрахованих показників та їхнього подальшого інтегрування за методом середньої арифметичної визначено інтегральні індекси конкурентних переваг вітчизняної промисловості у регіональному розрізі. Нормування показників здійснено згідно з Методикою розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку [9]. На базі значень розрахованих інтегральних індексів згруповано регіони України за рівнем кожної з семи конкурентних переваг їх промисловості (табл. 2).

Як засвідчили результати групування, у 2016 р. найвищого рівня *виробничої активності* було досягнуто у шести областях, з яких дві (Полтавська і Запорізька) перебували у першій групі із 2014 р., а Харківська — із 2015-го. Виробничої активності середнього рівня досягли 13 областей України (у 2015 р. — 17). У групі варто виділити Дніпропетровську, Донецьку, Івано-Франківську і Черкаську області, для яких характерні високі значення показника частки промислової продукції в обсязі реалізації про-

дукції (від 49,5 % у Черкаській до 60,9 % у Донецькій), але порівняно незначні темпи приросту обсягу реалізованої промислової продукції (від 7,3 % в Івано-Франківській до 20,4 % у Черкаській). У 2016 р. у п'яти областях виробнича активність знизилась до рівня третьої групи (вперше із 2013 р.).

Це стосується передусім Сумської області (одного з лідерів з-поміж регіонів України упродовж 2011—2015 рр.), в якій темп приросту обсягу реалізованої промислової продукції став від'ємним (–1,73 %), а частка промислової продукції в обсязі реалізації продукції (товарів, послуг) зменшилась на 9,5 в. п. Також суттєвим було зниження значень названих показників у Одеській області: на 49,0 в. п. і 4, 2 в. п. відповідно.

Стабільно високий рівень *експортної активності промисловості* демонструють шість областей. Із них Дніпропетровська, Донецька і Запорізька у 2016 р. сумарно сформували майже половину (49,3 5 % проти 52,0 4 % у 2015 р. експортного потенціалу промисловості України. Внаслідок зростання частки експорту в обсязі реалізованої промислової продукції на 10,5 в. п. до першої групи повернулась Луганська область, яка у 2014-му була лідером серед регіонів за показниками експортної активності. Однак промисловість області втратила експортний потенціал — її частка в структурі експорту промислових товарів з України у 2016 р. знизилась до 1,87 % (проти 11,75 % у 2011-му. До групи середнього рівня експортної активності промисловості увійшло дев'ять областей, для переважної більшості з яких були характерні високі значення показника частки промислових товарів у загальному обсязі експорту товарів та послуг — від 57,0 % (у Тернопільській) до 81,8% (у Полтавській), але водночас середні частки експорту в обсязі реалізованої промислової продукції — від 21,3 % (у Полтавській) до 39,9% (у Львівській). У 2016 р. унаслідок зменшення значень обох показників експортної активності до третьої групи перейшли Миколаївська і Харківська області, а також Івано-Франківська (унаслідок скорочення частки промислових товарів у загальному експорті товарів та послуг на 17,5 в. п.). У підсумку, ця група збільшилась до дев'яти областей.

Високого рівня *інвестиційної активності* у 2016 р. було досягнуто лише у Чернігівській області, що зумовлено суттєвим зростанням

ТАБЛИЦЯ 1. Показники активності та ефективності функціонування промисловості регіонів України у 2016 р., частка одиниці

Область	Виробнича активність		Експортна активність		Інвестиційна активність			Капітальна активність		Інноваційна активність		Ресурсна ефективність			Економічна ефективність		
	Темп приросту обсягу реалізованої промислової продукції	Частка промислової продукції (товарів, послуг)	Частка промислових товарів у експорті	Частка експорту в обсязі реалізованої промислової продукції	Темп приросту капітальних інвестицій у промисловість	Темп приросту прямих іноземних інвестицій у промисловість	Частка промисловості в загальному обсязі прямих іноземних інвестицій	Частка необоротних активів у активах	Темп приросту необоротних активів	Частка підприємств, що впроваджували інновації у загальній кількості промислових підприємств	Частка витрат на інновації в загальному обсязі капітальних інвестицій	Фондовіддача	Продуктивність праці	Рентабельність обороту	Рентабельність операційної діяльності	Рентабельність активів	
Вінницька	0,245	0,444	0,729	0,370	-0,196	0,052	0,732	0,472	0,126	0,141	0,386	2,901	0,743	0,026	0,052	0,035	
Волинська	0,203	0,223	0,799	0,578	-0,394	-0,006	0,785	0,445	0,052	0,102	0,088	2,408	0,465	0,026	0,045	0,028	
Дніпропетровська	0,142	0,514	0,950	0,424	0,115	-0,650	0,537	0,460	0,099	0,138	0,850	1,620	0,977	0,033	0,064	0,025	
Донецька	0,091	0,609	0,867	0,413	0,444	-0,041	0,362	0,422	-0,015	0,116	0,085	1,473	0,893	-0,033	0,019	-0,021	
Житомирська	0,309	0,458	0,741	0,295	0,453	-0,125	0,792	0,504	0,273	0,145	0,073	2,319	0,465	-0,001	0,034	-0,002	
Закарпатська	0,332	0,455	0,844	0,528	0,543	0,054	0,817	0,538	0,160	0,075	0,045	1,862	0,314	0,007	0,032	0,007	
Запорізька	0,170	0,703	0,858	0,353	0,269	-0,129	0,653	0,440	0,030	0,211	0,079	2,083	0,938	0,061	0,131	0,056	
Івано-Франківська	0,073	0,552	0,537	0,231	0,345	-0,037	0,730	0,313	-0,019	0,148	0,029	2,066	0,542	-0,072	0,039	-0,046	
Київська	0,227	0,266	0,520	0,247	0,450	-0,001	0,526	0,532	0,189	0,152	0,043	1,173	0,813	0,021	0,053	0,013	
Кіровоградська	0,095	0,341	0,690	0,318	0,778	-0,375	0,448	0,435	-0,049	0,147	0,205	2,864	0,517	0,006	0,020	0,008	
Луганська	0,359	0,606	0,961	0,313	0,208	-0,108	0,836	0,294	0,023	0,088	0,029	1,235	0,395	-0,786	-0,168	-0,285	
Львівська	0,237	0,353	0,676	0,399	0,745	-0,091	0,380	0,374	0,097	0,186	0,067	2,155	0,486	0,013	0,039	0,010	
Миколаївська	0,326	0,386	0,331	0,382	2,127	0,149	0,436	0,606	-0,055	0,198	0,225	1,138	0,699	-0,119	-0,066	-0,082	
Одеська	0,099	0,211	0,339	0,339	0,489	-0,035	0,390	0,495	0,123	0,188	0,097	1,900	0,712	-0,060	-0,015	-0,057	
Полтавська	0,295	0,685	0,818	0,213	-0,010	-0,062	0,780	0,375	0,022	0,128	0,060	3,870	1,451	-0,009	0,066	-0,012	
Рівненська	0,160	0,632	0,761	0,217	-0,350	-0,230	0,444	0,361	-0,029	0,119	0,033	3,088	0,489	-0,058	-0,050	-0,064	
Сумська	-0,017	0,515	0,791	0,317	0,807	-0,340	0,419	0,339	0,151	0,178	0,194	4,056	0,503	0,028	0,081	0,039	
Тернопільська	0,217	0,356	0,570	0,331	0,681	0,077	0,660	0,342	0,190	0,250	0,090	3,640	0,470	0,007	0,031	0,009	
Харківська	0,345	0,563	0,671	0,144	0,170	-0,178	0,332	0,327	0,159	0,258	0,288	4,701	0,678	0,004	0,032	0,006	
Херсонська	0,486	0,463	0,492	0,136	-0,115	-0,093	0,649	0,357	0,064	0,167	0,111	3,541	0,646	-0,017	0,011	-0,021	
Хмельницька	0,220	0,367	0,543	0,192	0,765	-0,077	0,721	0,480	0,098	0,121	0,023	1,950	0,386	-0,035	0,016	-0,033	
Черкаська	0,204	0,495	0,576	0,125	0,530	-0,044	0,825	0,196	0,069	0,154	0,031	4,775	0,788	0,006	0,039	0,006	
Чернівецька	0,381	0,456	0,727	0,275	0,617	-0,117	0,469	0,503	0,141	0,204	0,046	2,611	0,255	0,025	0,036	0,033	
Чернігівська	0,378	0,506	0,309	0,177	0,669	2,091	0,900	0,354	0,158	0,143	0,041	4,900	0,716	-0,060	-0,036	-0,035	

* Авторські розрахунки за даними Державної служби статистики України (ДССУ).

*** Результати розрахунку та аналіз показників за період 2011—2015 рр. наведено у [8].

ТАБЛИЦЯ 2. Групування регіонів України за значеннями інтегральних індексів конкурентних переваг у 2016 р.

Виробнича активність	Експортна активність	Інвестиційна активність	Капітальна активність		Інноваційна активність	Ресурсна ефективність		Економічна ефективність		
			Житомирська	Київська		Полтавська	Черкаська	Запорізька	Сумська	
Полтавська	0,792	Чернігівська	0,807	0,760	Дніпропетровська	0,674	Полтавська	0,863	Запорізька	0,668
Луганська	0,776	Закарпатська	0,494	0,609	Харківська	0,660	Черкаська	0,706	Сумська	0,388
Херсонська	0,756	Миколаївська	0,491	0,574	Тернопільська	0,519	Чернігівська	0,693	Дніпропетровська	0,377
Харківська	0,717	Черкаська	0,485	0,520	Миколаївська	0,459	Харківська	0,650	Вінницька	0,373
Чернігівська	0,693	Хмельницька	0,452	0,500	Запорізька	0,407	Сумська	0,491	Волинська	0,367
Запорізька	0,686	Житомирська	0,446	0,489	Вінницька	0,401	Херсонська	0,483	Чернівецька	0,366
Чернівецька	0,644	Луганська	0,441	0,475	Сумська	0,386	Вінницька	0,438	Київська	0,363
Рівненська	0,604	Тернопільська	0,423	0,450	Чернівецька	0,366	Тернопільська	0,422	Львівська	0,349
Закарпатська	0,594	Івано-Франківська	0,406	0,444	Одеська	0,356	Запорізька	0,411	Черкаська	0,343
Житомирська	0,575	Полтавська	0,385	0,428	Львівська	0,332	Дніпропетровська	0,366	Тернопільська	0,342
Миколаївська	0,519	Вінницька	0,346	0,417	Кіровоградська	0,309	Рівненська	0,357	Закарпатська	0,341
Донецька	0,512	Волинська	0,344	0,395	Херсонська	0,305	Кіровоградська	0,339	Харківська	0,339
Черкаська	0,509	Запорізька	0,339	0,395	Київська	0,224	Донецька	0,311	Кіровоградська	0,337
Вінницька	0,496	Київська	0,304	0,353	Житомирська	0,223	Одеська	0,292	Полтавська	0,333
Дніпропетровська	0,466	Херсонська	0,291	0,352	Черкаська	0,223	Волинська	0,256	Житомирська	0,312
Івано-Франківська	0,436	Чернівецька	0,279	0,318	Івано-Франківська	0,205	Житомирська	0,245	Херсонська	0,307
Львівська	0,397	Кіровоградська	0,256	0,294	Чернігівська	0,197	Івано-Франківська	0,243	Донецька	0,301
Хмельницька	0,394	Сумська	0,247	0,253	Полтавська	0,170	Київська	0,238	Хмельницька	0,298
Тернопільська	0,380	Львівська	0,246	0,245	Донецька	0,152	Львівська	0,232	Івано-Франківська	0,274
Сумська	0,309	Одеська	0,226	0,209	Кіровоградська	0,126	Чернівецька	0,196	Одеська	0,246
Київська	0,298	Донецька	0,202	0,187	Хмельницька	0,126	Миколаївська	0,186	Рівненська	0,238
Кіровоградська	0,244	Дніпропетровська	0,187	0,175	Волинська	0,113	Хмельницька	0,163	Чернігівська	0,203
Волинська	0,231	Харківська	0,132	0,165	Луганська	0,041	Закарпатська	0,121	Миколаївська	0,192
Одеська	0,115	Рівненська	0,122	0,148	Закарпатська	0,013	Луганська	0,071	Луганська	0,100

Примітка: □ — перша група — високий рівень виробничої активності (0,667—1,0); □ — друга група — середній рівень виробничої активності (0,334—0,666); □ — третя група — низький рівень виробничої активності (0,0—0,333).

значень трьох аналізованих показників, а надто темпу приросту прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у промисловість: до 209,1 % порівняно — з 2015 р. — 12,6 %. До групи середнього рівня інвестиційної активності увійшло 12 областей. Із них варто виділити Вінницьку, Закарпатську, Миколаївську і Тернопільську, в яких було досягнуто додатних темпів приросту ПІІ у промисловість. Однак у Вінницькій області на 19,64 %, порівняно з 2015 р., скоротились надходження капітальних інвестицій у промисловість. Від'ємним темп приросту цього показника був також у Волинській і Полтавській областях. Водночас значення показника частки промисловості у загальному обсязі ПІІ у цих трьох областях є одними із найвищих серед регіонів України: від 73,2 у Вінницькій до 78,5 % у Волинській. Натомість у Миколаївській області темп приросту капітальних інвестицій у промисловість досяг 212,7 % (проти 26,1 % у 2015 р.), але частка промисловості у загальному обсязі ПІІ становила лише 43,6 % (незважаючи на додатний темп приросту цього виду інвестицій). Групу низького рівня інвестиційної активності у 2016 р. сформували 11 областей (у 2015 р. — 4). Найсуттєвіше показники інвестиційної активності зменшились у Дніпропетровській області. Так, зокрема, темп приросту ПІІ у промисловість впав на 59,2 в. п., а частка промисловості у загальному обсязі ПІІ в області скоротилась на 20,1 в. п., порівняно з 2015 р. Попри те область залишається лідером з-поміж регіонів України за інвестиційним потенціалом: її частка у структурі капітальних інвестицій промисловості у 2016 р. становила 19,54 % (у 2015 р. — 22,58 %), а в структурі ПІІ промисловості — 22,02 % (проти 43,61 %).

У 2016 р. високий рівень *капітальної активності* був характерним лише для Житомирської області унаслідок досягнення значного темпу приросту необоротних активів — 27,3 % проти 1,8 % у 2015 р. Натомість у Миколаївській області значення показника стало від'ємним. У підсумку, область перейшла у другу групу, проте залишилась лідером серед регіонів України за показником частки необоротних активів у активах промисловості (60,6 %). До групи середнього рівня капітальної активності промисловості увійшли 14 областей, з яких 10 перебували у цій групі з 2015 р. У 2016 р., окрім Миколаївської, до них приєдналися (унаслідок зростання темпів приросту необоротних

активів) ще три області: Сумська, Тернопільська та Харківська. Натомість Донецька, Запорізька і Кіровоградська області перейшли у третю групу через зниження обох аналізованих показників капітальної активності промисловості. Отже, ця група упродовж 2015—2016 рр. налічувала дев'ять областей (у 2014 р. — 5). У 2016 р. у її складі були чотири області з від'ємними значеннями показника темпу приросту необоротних активів (Донецька, Івано-Франківська, Кіровоградська і Рівненська). У Черкаській області стабільно найнижча з-поміж регіонів України частка необоротних активів у активах промисловості — 19,6 % (проти 28,7 % у 2013 р.).

Високого рівня *інноваційної активності* у 2016 р. досягла лише промисловість Дніпропетровської області, що було спричинено суттєвим (на 34,7 в. п.) зростанням показника частки витрат на інновації у загальному обсязі капітальних інвестицій. Група середнього рівня інноваційної активності збільшилась до восьми областей. Так, зокрема, у ній залишились Запорізька, Миколаївська і Харківська області, до яких приєдналися Тернопільська, Вінницька та Одеська області (завдяки зростанню значень обох показників інноваційної активності), а також Чернівецька (унаслідок збільшення на 5,3 в. п. частки підприємств, що упроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств). Окремо необхідно виділити Сумську область, яка була незмінним лідером серед регіонів України за рівнем інноваційної активності промисловості упродовж 2012—2015 рр. передусім завдяки найвищому значенню показника частки реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової (7,1 % у 2015 р.). Однак у 2016 р. унаслідок відсутності даних ДССУ щодо цього показника, а також зменшення значень показника частки підприємств, що упроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств на 1,2 в. п., ця область перейшла у другу групу (незважаючи на збільшення частки витрат на інновації у загальному обсязі капітальних інвестицій на 2,6 в. п.). До групи низького рівня інноваційної активності у 2016 р. приєдналися Львівська, Кіровоградська і Херсонська області. Деякою мірою це зумовлено неухваленням значень показника частки реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, але в основному — зниженням част-

ки підприємств, що упроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств (у Кіровоградській на 7,1 в. п. і Херсонській на 4,0 в. п. областях) та частки витрат на інновації у загальному обсязі капітальних інвестицій (у Львівській області). Закарпатська область є аутсайдером серед регіонів України за часткою підприємств, що упроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств (7,5 % у 2016 р. проти 25,8 % у Харківській), однак за часткою реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової (4,6 % у 2015 р.) вона була другою після Сумської. Неурахування значень останнього показника спричинило падіння області у рейтингу інноваційної активності до останнього місця.

Незмінним лідером за рівнем *ресурсної ефективності промисловості* упродовж аналізованого періоду була Полтавська область. Лідерство цієї області зумовлене досягненням промисловістю найвищих значень показника продуктивності праці (1,451 грн / ос. у 2016 р. проти 1,054 грн / ос. у 2015 р.) і одного із найвищих — фондовіддачі (3,870 грн / грн проти 3,054 грн / грн). А зростання значень названих показників у Полтавській області відбулось унаслідок збільшення 2016 р. обсягу реалізованої промислової продукції на 29,5 %, порівняно з 2015 р., за одночасного зменшення середньої кількості працівників у промисловості на 6 % і сповільненні темпів приросту необоротних активів до 2,2 % (у 2015 р. — 4,66 %). Високого рівня ресурсної ефективності промисловості у 2016 р. досягли також Черкаська область (яка незмінно перебувала у першій групі з 2014 р.) і Чернігівська, якій вдалося збільшити темпи приросту обсягу реалізованої промислової продукції на 9,7 в. п., а необоротних активів промисловості — на 9,5 в. п., порівняно з 2015 р. Водночас середня кількість працівників у промисловості Чернігівської області зросла 2016 р. на 1,12 %, тоді як у Черкаській вона зменшилась на 2,25 %. Середнього рівня ресурсної ефективності промисловості у 2016 р. досягли дев'ять областей (у 2015 р. — 12). Сумська область перемістилась у другу групу внаслідок зниження показника фондовіддачі на 0,695 грн / грн, що, своєю чергою, було спричинене зниженням обсягу реалізованої промислової продукції на 1,63 % під час паралельного зростання необоротних активів промисловості на 15,11 %.

У 2016 р. до областей із низьким рівнем ресурсної ефективності приєдналися три області: Донецька, Одеська і Івано-Франківська. У третій групі можна виділити дві області (Харківську і Херсонську), для промислового сектору економіки яких характерні високі значення фондовіддачі, але середні — продуктивності праці. Водночас у Донецькій, Київській і Миколаївській областях, навпаки, — низька фондовіддача у промисловості, але висока продуктивність праці. У Луганській і Хмельницькій областях низькі значення обох показників ресурсної ефективності промисловості.

Високий рівень *економічної ефективності* у 2016 р. було зафіксовано лише у Запорізькій області унаслідок зростання усіх аналізованих показників рентабельності до найвищих значень серед регіонів України. А збільшення рентабельності обороту і рентабельності активів промисловості Запорізької області спричинило значний фінансовий результат (9343,6 млн грн) проти збитку (5092,1 млн грн) у 2015 р. До групи середнього рівня економічної ефективності промисловості 2016 р. увійшли 12 областей (у 2015 р. — 4), які досягли додатних значень усіх показників рентабельності. Вісім із цих областей приєдналися до Волинської, Вінницької, Харківської і Чернівецької (які були у другій групі з 2015 р.) завдяки отриманню прибутку від звичайної діяльності до оподаткування, що і зумовило підвищення рівня ефективності їх промисловості. Промисловість Харківської області, на відміну від більшості областей України, упродовж 2013—2015 рр. була прибутковою, але у 2015 р. обсяг фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування (прибуток) її промисловості зменшився майже на 90 %, що зумовило зниження рентабельності обороту на 0,4 в. п. і рентабельності активів на 0,2 в. п. У 2016 р. фінансовий результат від звичайної діяльності промисловості цієї області збільшився лише на 2,9 %. Варто відзначити досягнення додатних значень усіх показників рентабельності промисловості у Кіровоградській області після їхнього різкого зниження у 2015 р.

Групу низького рівня економічної ефективності промисловості у 2016 р. сформували 11 областей із від'ємними фінансовими результатами до оподаткування. У шести з них (Полтавській, Житомирській, Херсонській, Донецькій, Хмельницькій та Івано-Франківській)

було досягнуто додатних значень показника рентабельності операційної діяльності, однак значення показників рентабельності обороту і рентабельності активів залишилися від'ємними. У решти п'яти областей (Одеській, Рівненській, Чернігівській, Миколаївській і Луганській) значення усіх показників рентабельності були від'ємними.

Шляхом інтегрування наведених у табл. 2 значень індексів семи конкурентних переваг розраховано загальний інтегральний індекс конкурентоспроможності промислового сектору економіки регіонів України (I^k). На підставі значень цього індексу здійснено рейтингування останніх (табл. 3).

Перше місце у рейтингу упродовж 2015—2016 рр. займала Запорізька область, промисловість якої досягла високого рівня таких конкурентних переваг як виробнича і експортна активність, а також економічна ефективність. У 2016 р. в області відбулось зменшення рівня капітальної активності (із середнього до низького), тоді як інші конкурентні переваги промисловості цього регіону залишилися на середньому рівні. Друге місце у рейтингу посіла Вінницька область, для промисловості якої 2016 р. був характерний середній рівень усіх конкурентних переваг. Ця область входила у п'ятірку лідерів із 2013 р. Позитивною зміною в області стало підвищення рівня (від низького до середнього) інноваційної активності промисловості.

Позиція Дніпропетровської області у рейтингу знизилась до третього місця унаслідок зменшення (до низького рівня) інвестиційної активності та ресурсної ефективності її промисловості. Натомість інноваційна активність у цій області сягнула високого рівня, а економічна — середнього.

Стабільно високою у Дніпропетровській області є експортна активність. Тернопільська область у 2016 р. піднялась у рейтингу до четвертого місця (у 2015 р. — 15). Це стало наслідком зростання до середнього рівня капітальної та інноваційної активності, а також економічної ефективності її промисловості.

Полтавська область, яка 2014 р. була лідером рейтингу за рівнем конкурентних переваг промисловості, у 2015 р. опустилась до третього місця, а у 2016 р. — до п'ятого, незважаючи на стабільно високий рівень виробничої активності і ресурсної ефективності. Втрата

позицій у рейтингу зумовлена зменшенням до низького рівня капітальної та інноваційної активності, а також економічної ефективності промисловості цього регіону.

На дві позиції (до шостого місця) у рейтингу піднялась Житомирська область. Це стало наслідком суттєвого зростання у 2016 р. рівня капітальної активності її промисловості. Водночас виробнича активність у цій області знизилась до середнього рівня. Харківська область зберегла сьому позицію у рейтингу, якої досягла у 2015 р. (у 2014 р. — дев'ята) внаслідок зростання виробничої активності — досягнення найвищого серед регіонів України темпу приросту обсягу реалізованої промислової продукції. У 2016 р. капітальна активність промисловості цієї області зросла до середнього рівня, але експортна активність зменшилась до низького.

Сумська область, яка була лідером рейтингу за конкурентними перевагами промислового сектору економіки упродовж 2011—2013 рр., 2016 р. опустилась до восьмого місця. Це стало наслідком зниження інноваційної активності і ресурсної ефективності її промисловості до середнього рівня, а виробничої активності — до низького. Водночас капітальна активність і економічна ефективність піднялись до середнього рівня.

У 2016 р. Львівська і Херсонська області зберегли свої позиції (11 і 13 відповідно) у рейтингу конкурентних переваг промисловості, а Чернівецька і Миколаївська області помінялись у ньому місцями. На дев'ять позицій у рейтингу піднялась Черкаська область (до 12-го місця). Це відбулось завдяки зростанню до середнього рівня економічної ефективності функціонування її промисловості. Водночас експортна, капітальна та інноваційна активність у цій області залишилися на низькому рівні. Піднялись у рейтингу конкурентних переваг промисловості 2016 р. також Чернігівська, Київська та Хмельницька (на три позиції), Донецька (на чотири позиції), Кіровоградська (на п'ять позицій) області. Натомість Івано-Франківська, Одеська, Закарпатська і Рівненська області втратили, відповідно, 4, 9, 8 і 4 позиції у рейтингу.

У 2016 р. найбільше позицій (11) втратила у рейтингу Волинська область, посівши 17-те місце. Це стало наслідком скорочення виробничої активності до низького рівня, а інвес-

ТАБЛИЦЯ 3. Рейтинг областей України за рівнем конкурентних переваг промисловості

2011		2012		2013		2014		2015		2016		Ранг
Область	І ^к	Область	І ^к	Область	І ^к	Область	І ^к	Область	І ^к	Область	І ^к	
Сумська	0,623	Сумська	0,557	Сумська	0,569	Полтавська ↑	0,560	Запорізька ↑	0,493	Запорізька	0,476	1
Полтавська	0,556	Полтавська	0,545	Запорізька ↑	0,532	Запорізька	0,549	Дніпропетровська ↑	0,486	Вінницька ↑	0,439	2
Запорізька	0,544	Запорізька	0,532	Кіровоградська ↑	0,514	Дніпропетровська ↑	0,474	Полтавська ↓	0,459	Дніпропетровська ↓	0,433	3
Івано-Франківська	0,495	Івано-Франківська	0,458	Вінницька ↑	0,509	Сумська ↓	0,472	Сумська	0,456	Тернопільська ↑	0,420	4
Донецька	0,458	Кіровоградська ↑	0,440	Полтавська ↓	0,496	Вінницька ↓	0,459	Вінницька	0,441	Полтавська ↓	0,406	5
Луганська	0,451	Вінницька ↑	0,433	Дніпропетровська ↑	0,468	Волинська ↑	0,431	Волинська	0,437	Житомирська ↑	0,403	6
Житомирська	0,425	Дніпропетровська ↑	0,429	Чернігівська ↑	0,449	Чернігівська	0,417	Харківська ↑	0,419	Харківська	0,400	7
Хмельницька	0,422	Миколаївська ↑	0,426	Хмельницька ↑	0,447	Закарпатська ↑	0,417	Житомирська ↑	0,410	Сумська ↓	0,387	8
Черкаська	0,419	Житомирська	0,424	Житомирська	0,428	Харківська ↑	0,399	Миколаївська ↑	0,399	Чернівецька ↑	0,382	9
Миколаївська	0,400	Закарпатська ↑	0,418	Закарпатська	0,415	Кіровоградська ↓	0,391	Чернівецька ↑	0,384	Миколаївська ↓	0,349	10
Дніпропетровська	0,397	Черкаська ↓	0,415	Миколаївська ↓	0,410	Житомирська ↓	0,370	Львівська ↑	0,381	Львівська	0,341	11
Кіровоградська	0,394	Харківська ↑	0,406	Івано-Франківська ↓	0,398	Чернівецька ↑	0,365	Одеська ↑	0,381	Черкаська ↑	0,333	12
Харківська	0,375	Чернігівська ↑	0,400	Харківська ↓	0,396	Київська ↑	0,337	Херсонська ↑	0,369	Херсонська	0,332	13
Волинська	0,367	Хмельницька ↓	0,398	Херсонська ↑	0,390	Львівська ↑	0,334	Закарпатська ↓	0,365	Чернігівська ↑	0,323	14
Чернігівська	0,356	Луганська ↓	0,394	Волинська ↑	0,366	Миколаївська ↓	0,332	Тернопільська ↑	0,361	Київська ↑	0,316	15
Закарпатська	0,355	Одеська ↑	0,394	Луганська ↓	0,359	Тернопільська ↑	0,315	Івано-Франківська ↑	0,351	Донецька ↑	0,309	16
Вінницька	0,348	Донецька ↓	0,361	Донецька	0,359	Хмельницька ↓	0,297	Чернігівська ↓	0,331	Волинська ↓	0,308	17
Тернопільська	0,344	Волинська ↓	0,357	Рівненська ↑	0,350	Херсонська ↓	0,286	Київська ↓	0,324	Кіровоградська ↑	0,303	18
Рівненська	0,310	Львівська ↑	0,332	Київська ↑	0,348	Донецька ↓	0,283	Рівненська ↑	0,301	Хмельницька ↑	0,276	19
Херсонська	0,295	Чернівецька ↑	0,308	Львівська ↓	0,346	Черкаська ↑	0,275	Донецька ↓	0,300	Івано-Франківська ↓	0,270	20
Львівська	0,278	Київська ↑	0,296	Чернівецька ↓	0,332	Івано-Франківська ↓	0,274	Черкаська ↓	0,292	Одеська ↓	0,262	21
Київська	0,272	Рівненська ↓	0,284	Черкаська ↓	0,330	Рівненська ↓	0,233	Хмельницька ↓	0,284	Закарпатська ↓	0,259	22
Чернівецька	0,253	Тернопільська ↓	0,276	Тернопільська	0,287	Одеська ↑	0,173	Кіровоградська ↓	0,239	Рівненська ↓	0,250	23
Одеська	0,125	Херсонська ↓	0,274	Одеська ↓	0,245	Луганська ↓	0,124	Луганська	0,124	Луганська	0,201	24

Примітка: ↑ — підвищення позиції в рейтингу, порівняно із попереднім роком; ↓ — зниження позиції в рейтингу, порівняно із попереднім роком.

тиційної — до середнього. Також у цій області стабільно низькі інноваційна активність і ресурсна ефективність промисловості. Із 2014 р. останнє місце у рейтингу конкурентних переваг промисловості займала Луганська область (у 2011 р. — 10). Для промислового сектору економіки цього регіону був характерний низький рівень капітальної та інноваційної активності, а також ресурсної і економічної ефективності. Однак у 2016 р. виробнича і експортна активність промисловості в Луганській області досягли високого рівня.

Висновки. У 2016 р. темпи приросту обсягу реалізації промислової продукції знизилась, порівняно з попереднім роком, у 18 областях (у Сумській — до від'ємних). Водночас частка промислової продукції в обсязі реалізації продукції (товарів, послуг) зросла в 15 областях. Загалом високий рівень виробничої активності зберігається у традиційно індустріальних східних регіонах: Полтавській, Запорізькій і Харківській областях. Суттєво зросла виробнича активність у Херсонській, Чернігівській і Закарпатській областях.

Незважаючи на загальне зниження в Україні у 2016 р. значень показників частки промислових товарів у експорті товарів та послуг і частки експорту в обсязі реалізованої промислової продукції, у частині регіонів відбулося пожвавлення експортної активності промисловості, а саме: нарощення обсягів експорту промислових товарів (11 областей, у 2015 р. — одна); збільшення частки експорту в обсязі реалізованої промислової продукції у десяти областях; зростання частки промислових товарів у загальному експорті товарів та послуг у дев'яти областях.

У 2016 р. обсяги капітальних інвестицій у промисловість зросли у 19 областях. Натомість ознакою негативного інвестиційного клімату в Україні є подальше зниження темпів приросту ПІ у промисловий сектор національної економіки — значення цього показника залишились від'ємними у 19 областях.

Із 2015 р. у зміні капітальної активності намітились дві протилежні тенденції: 1) зростання обсягу необоротних активів промисловості, зокрема у 2016 р., у 19 областях; 2) зменшення частки необоротних активів у активах промисловості у 21 області. Як наслідок, лише у п'яти областях (Житомирській, Закарпатській, Київській, Миколаївській і Чернівець-

кій) значення цього показника перевищувало 50 %, тобто перебувало на прийнятному рівні.

Водночас в Україні відбувається пожвавлення інноваційної активності, зокрема за такими показниками як частка підприємств, що упроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств і частка витрат на інновації у загальному обсязі капітальних інвестицій — у 2016 р. 13 і 17 областей відповідно досягли збільшення значень цих показників відносно 2015 р. Також можна констатувати зростання ресурсної ефективності промислового сектору національної економіки, з огляду на підвищення у 2016 р. в усіх регіонах України (окрім Одеської і Сумської областей) значень показників фондівіддачі і продуктивності праці. Варто відмітити і сповільнення темпів зниження кількості зайнятих у вітчизняній промисловості. Так, у 2016 р. у семи областях (проти однієї у 2015 р.) відбулось зростання значень цього показника (кількості зайнятих).

У 2016 р., порівняно з 2015 р., в Україні відбулось зростання економічної ефективності промисловості, основними ознаками якого стали: досягнення додатних значень показника рентабельності обороту і рентабельності активів унаслідок досягнення прибутку від звичайної діяльності до оподаткування у дев'яти областях (загалом у 13); відновлення прибутковості операційної діяльності у шести областях; нарощення рентабельності операційної діяльності у дев'яти областях. У 2017 р. позитивні тенденції у розвитку посилились. Так, згідно з попередніми даними ДССУ, за підсумками 2017 р. фінансовий результат до оподаткування великих та середніх підприємств промисловості в Україні був додатнім: прибуток склав 85 429,5 млн грн. Як наслідок, рентабельність обороту досягла 6,37 % (проти -0,4 % у 2016 р.), а рентабельність активів — 3,62 % (проти -0,3 %). Водночас продовжилось зростання рентабельності операційної діяльності промисловості до 6,6 проти 4,2 %. Збитковою діяльністю промислового сектору економіки була лише у чотирьох областях: Донецькій, Луганській, Миколаївській і Одеській (у 2016 р. — у 11).

Загалом результати інтегральної оцінки конкурентних переваг промисловості регіонів України дають можливість створити об'єктивну аналітичну основу для ухвалення об-

грунтованих управлінських рішень щодо формування стратегії розвитку промислового сектору національної економіки, зокрема на регіональному рівні. Перспективи подальших

авторських досліджень вбачаються у розробці моделей реалізації потенціалу розвитку вітчизняних промислових виробництв, передусім переробних.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Porter M.E. Competitive Advantage. Creating and Sustaining Superior Performance. Free Press, New York, 1985. 557 p.
2. Competition in Global Industries. Edited by Michael E. Porter. Boston: Harvard Business School Press, 1986. 581 p.
3. Dunning J.H. The Globalization of Firms and the Competitiveness of Countries: Some Implications for the Theory of International Production, Crafoord Lectures 2, Institute of Economic Research, Lund University Press, Sweden, 1990.
4. Dunning J.H. Alliance Capitalism and Global Business. London: Routledge, 1997. 400 p.
5. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості: наукова доповідь. За ред. В.М. Гейця та Т.О. Осташко. Київ, 2016. 184 с.
6. Шинкарук Л.В., Бевз І.А., Барановська І.В. та ін. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток: наукова доповідь. За ред. Л.В. Шинкарук. Київ, 2015. 304 с.
7. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: рекомендації на основі досвіду країн Східної Європи: наук. доп. За ред. В.М. Гейця, А.І. Даниленка, Т.О. Осташко. Київ, 2015. 104 с.
8. Ішук С.О., Созанський Л.Й., Міхель Р.В., Бирка М.І. Конкурентоспроможність промисловості регіонів України. Наук. ред. С.О. Ішук. Львів, 2016. 73 с.
9. Методика розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку, затверджена Наказом Державного комітету статистики України від 15.04.2003 № 114 (втратив чинність). *ЛігаЗакон*. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN7184.html (дата звернення: 01.04.2018).

Надійшла 17.05.2018

REFERENCES

1. Porter M.E. Competitive Advantage. Creating and Sustaining Superior Performance. Free Press, New York, 1985. 557 p.
2. Competition in Global Industries. Edited by Michael E. Porter. Boston: Harvard Business School Press, 1986. 581 p.
3. Dunning J.H. The Globalization of Firms and the Competitiveness of Countries: Some Implications for the Theory of International Production, Crafoord Lectures 2, Institute of Economic Research, Lund University Press, Sweden, 1990.
4. Dunning J.H. Alliance Capitalism and Global Business. London: Routledge, 1997. 400 p.
5. Implementatsiia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS: ekonomichni vyklyky ta novi mozhlyvosti : naukova dopovid. Za red. V.M. Heitsia ta T.O. Ostashko. Kyiv, 2016. 184 s. [in Ukrainian].
6. Shynkaruk L.V., Bevez I.A., Baranovska I.V. ta in. Strukturni transformatsii v ekonomitsi Ukrainy: dynamika, superechnosti ta vplyv na ekonomichni rozvytok: naukova dopovid. Za red. L.V. Shynkaruk. Kyiv, 2015. 304 s. [in Ukrainian].
7. Implementatsiia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS: rekomendatsii na osnovi dosvidu krain Skhidnoi Yevropy: naukova dopovid. Za red. V.M. Heitsia, A.I. Danylenka, T.O. Ostashko. Kyiv, 2015. 104 s. [in Ukrainian].
8. Ishchuk S.O., Sozanskyi L.I., Mikhel R.V., Byrka M.I. Konkurentospromozhnist promyslovosti rehioniv Ukrainy. Nauk. red. S.O. Ishchuk. Lviv, 2016. 73 s. [in Ukrainian].
9. Metodyka rozrakhunku intehralnykh rehionalnykh indeksiv ekonomichnoho rozvytku, zatverdzhena Nakazom Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy vid 15.04.2003 № 114 (vtratyv chynnist). LihaZakon. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN7184.html [in Ukrainian].

С.А. Ішук

ГУ «Институт региональных исследований
им. М.И. Долишнего НАН Украины», г. Львов, Украина

РЕЙТИНГ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ ПО УРОВНЮ КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

На основании авторского методического подхода проведена оценка уровня конкурентных преимуществ промышленного сектора национальной экономики (в разрезе областей) сквозь призму активности и эффективности его функционирования. Построен рейтинг регионов Украины по значениям интегрального индекса конкурентоспособности промышленности. Определены ключевые тренды развития отечественного промышленного производства в региональном измерении.

Ключевые слова: промышленная продукция, производство, экспорт, инвестиции, инновации, эффективность.

S.O. Ishchuk

SI «Institute of Regional Research
n.a. M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine», Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3698-9039

RATING OF THE REGIONS OF UKRAINE BY THE LEVEL OF COMPETITIVE ADVANTAGES OF INDUSTRY

The magnitude and heterogeneity of the industrial sector of the national economy requires its in-depth research in a regional dimension. The urgency of this problem is due to increased competition in world markets and the spread of globalization processes.

The purpose of the article is to evaluate the activity and efficiency of the functioning of the industrial sector of the economy of the regions of Ukraine and build the rating of the latter on the level of competitive advantages of the industry.

Using the author's methodical approach, integral indices of competitive advantages characterizing activity (production, export, investment, capital, innovation) and efficiency (resource and economic) of Ukraine are calculated. According to the results of the calculation, the grouping of regions by the level of efficiency and activity of the functioning of the industrial sector of the economy has been carried out. The indices of competitive advantages are reduced to the general integral index, based on which values the regional ranking is based on the level of competitiveness of the industry. The key trends of development of domestic industrial production in the regional section are determined. It was determined that in 2016 the growth of values of such indicators was achieved in the most regions of Ukraine: the share of industrial production in the volume of sales of products (goods and services), the growth rates of capital investments in industry, growth rates of non-current assets, return on assets, labor productivity, profitability of operating activities, as well as indicators of innovation activity. At the same time, there was a decrease in the growth rate of the volume of industrial products sold, the share of non-current assets in assets, the share of industry in the total volume of direct foreign investments and the growth rates of the latter, as well as indicators of export activity.

In general, the results of the integrated assessment of the competitive advantages of the industry in the regions of Ukraine provide an opportunity to create an objective analytical basis for making informed managerial decisions regarding the formation of a strategy for the development of the industrial sector of the national economy, in particular at the regional level.

Keywords: industrial production, production, export, investment, innovation, efficiency.